

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

BIOGEOGRAFIYA

FANINING O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi:	500 000	- Tabiiy fanlar, matematika va statistika
Ta‘lim sohasi:	530 000	- Fizika va tabiiy fanlar
Ta‘lim yo‘nalishi:	60530200	- Geografiya

Fan/modul kodi BG2404	O'quv yili 2025-2026	Semestr 4	ECTS - Kreditlar 4	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek/Rus		Haftadagi dars soatlari 3
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Biogeografiya	46	74	120
2.	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda biogeografiyaning nazariy asoslariga doir bilimlarni, xususan, Yer yuzining turli hududlari o'simlik va hayvonot olami jamoalarining evolyusion kelib chiqishi, shakllanishi, geografik tarqalish qonuniyatlari, faunistik va floristik tarkibi, biosfera tarkibidagi tirik organizmlar va ularning guruhlari o'rtasidagi o'zaro ta'siri va roli, ekologik muhitning yomonlashib borishi natijasida tirik tabiatning o'zgarishini makonda va zamonda ko'rsatib bera olishga doir bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iboratdir.</p> <p>Fanning vazifasi – tirik organizmlarning Yer sharida zamonaviy taqsimlanishini bilish, yaxlit yoki alohida turlarning tarqalish va taqsimlanish sabablarini hamda qonuniyatlarini aniqlash, tirik organizmlarning klassifikatsiyasi, areallar va ularning ko'lemi, Yer yuzasining floristik va faunistik komplekslari, bioxilma-xillikni saqlab qolishning ahamiyatini ochib berish.</p> <p>II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p>II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1-mavzu. "Biogeografiya" fanining maqsadi va vazifalari, ob'ekti va predmeti</p> <p>"Biogeografiya" fanining maqsadi va vazifalari, o'rganish obyekti va predmeti. Fanlar sistemasida tutgan o'rni, boshqa fanlar bilan aloqalari. Biogeografiya, uning turlari, fanning ahamiyati.</p> <p>2-mavzu. Biogeografiyaning rivojlanish bosqichlari</p> <p>Biogeografiya va uni davrlarga bo'linishi. Buyuk geografik kashfiyotlar davri, biogeografiyaning fan sifatida rivojlanish davri, biogeografiyada evolyusion g'oyalarning rivojlanishi, 21-asr biogeografiyasi. Zoogeografiya va geobotanika. O'zbekistonda biogeografiyaning rivojlanishi.</p>			

3-mavzu. Organizmlarning tarqalish omillari. Abiotik omillar

Muhit omillari. Tirik organizmlarning biosferada tarqalishi va uning muhit sharoitlari bilan bog'liqligi. Abiotik omillar.

4-mavzu. Biotik va antropogen omillar.

Biotik va antropogen omillar. Dengiz va okeanlarda tirik organizmlarning tarqalishi hamda yashash sharoitlari, quruqlikda tirik organizmlarning tarqalishi va yashash sharoitlari.

5-mavzu. Ekosistema, biom va biogeotsenoz.

Ekosistema, biogeotsenoz va biomlar haqida tushuncha. Ekosistemaning asosiy komponentlari. Tirik organizmlar ekosistemaning asosiy qismi: avtotroflar, geterotroflar, produtsentlar, konsumentlar, redutsentlar. Yer sharidagi asosiy biomlar.

6-mavzu. O'simlik va hayvonlarning hayot formalari.

Tirik organizmlarni har xil klassifikatsiyalarga bo'linishi. Divergensiya va konvergensiya. Organizmlarning hayot formalari. K.Raunkier bo'yicha o'simliklarning yashash formalari. Hayvonlarning hayot formalari. A.N.Formozov bo'yicha moslashuv tiplari.

7-mavzu. Areal haqida ta'limot asoslari.

Biogeografiyada areal tushunchasi, tur areali - biogeografik tuzilishning asosi, areallarni kartalashtirish uslublari, areal ko'lami, shakli va ularni belgilovchi asosiy omillar. Quruqlik va dengiz hayvonlarining areallari.

8-mavzu. Areal tiplari va ularning xususiyatlari.

Arealda o'simlik va tirik organizmlarni tarqalishi, ubikvistlar va kosmopolitlar, keng va tor areallar, reliktlar va endemiklar, paleoendemiklar va neoendemiklar, avtoxtonlar va aborigenlar.

9-mavzu. Areallarda o'simlik va hayvonlarning tarqalishi.

Yaxlit, dog'li va uzilgan areallar, areallarda o'simlik va hayvonlarning tarqalishi, tur arealini o'rganishning ahamiyati.

10-mavzu. Yer yuzasining floristik va faunistik rayonlashtirilishi.

Biogeografik rayonlashtirishning zarurligi, rayonlashtirishdagi asosiy prinsiplar, rayonlashtirish jarayonida turli rangdagi hududiy kategoriyalar, rayonlashtirish tarixi, biogeografik rayonlashtirish va uning amaliy ahamiyati.

11-mavzu. Yer yuzasining floristik rayonlari.

Yer yuzasining floristik rayonlashtirilishi. Floristik komplekslar haqida tushuncha, floristik rayonlashtirish va uning amaliy ahamiyati.

12-mavzu. Yer yuzasining faunistik rayonlari.

Yer yuzasining faunistik rayonlashtirilishi. Faunistik komplekslar haqida tushuncha.

13-mavzu. Madaniy o‘simlik va tirik organizmlar olami geografiyasi.

Madaniy o‘simlik va uy tirik organizmlarining kelib chiqishi. N.I.Vavilovning “Madaniy o‘simliklarning kelib chiqishi”, “Besh qit‘a” ishlarida madaniy o‘simliklar markazlarining kelib chiqishi xususida.

14-mavzu. Uy tirik organizmlarining kelib chiqish markazlari.

Madaniy hayvonlarning kelib chiqish markazlari va Yer yuzasiga tarqalishi. Muhim markazlar va ularning tavsifi.

15-mavzu. Biologik xilma-xillik va uni muhofaza qilish.

Genetik, turlar va ekosistema xilma xilligi. Ekologik muammolar va ularning bioxilma-xillikka ta’siri, BMTning Atrof muhit bo‘yicha ixtisoslashgan tashkiloti YUNEP, biologik resurslar sanoat va tibbiyot uchun muhim xom-ashyo manbai ekanligi. Biologik xilma-xillikni ekosistema darajasida muhofaza qilish. Noyob va yo‘qolib borayotgan xillarni muhofaza qilish. Alohida muhofaza etiladigan hududlarni joylashtirishning geografik tamoyillari.

III. Amaliy mashg‘ulotlari buyicha ko‘rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg‘ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Biogeografiyaning rivojlanish bosqichlarini jadvalda aks ettirish.
2. Jonli va jonsiz tabiat o‘rtasidagi farqlar, tirik organizmlar sistemasi, taksonomik kategoriyalar tahlili.
3. Flora tarkibi, flora va ularni belgilovchi ekologik omillar. O‘simliklarning hayotiy shakllari yozma tavsif berish.
4. Fauna tarkibi, endemizm. Tirik organizmlarga antropogen omillarning ta’siriga yozma tavsifi.
5. Cho‘l o‘simliklari va hayvonlari hamda ularning geografik tarqalishi tahlili.
6. Adir o‘simliklari va hayvonlari hamda ularning geografik tarqalishi tahlili.
7. Tog` o‘simliklari va hayvonlari hamda ularning geografik tarqalishi tahlili.
8. Yaylov o‘simliklari va hayvonlari hamda ularning geografik tarqalishi tahlili.
9. Quruqlikning faunistik rayonlashtirish sxemasi hamda zamonaviy shox bo‘lim va oblastlarga tavsif berish.
10. Faunistik komplekslar tushunchasini konkret misollar yordamida o‘rganish, ma’lum hududlarda faunaning shakllanish sharoitlari, turli sistematik rangdagi endemiklarni yozma tavsifi.

11. Dunyoning floragenetik kartasini o'rganish, quruqlikning floristik rayonlashtirish sxemasi, zamonaviy shox bo'lim va oblastlardagi flora ta'rif berish.

12. Suv yuzasining floristik rayonlariga yozma ta'rif berish.

13. N.I.Vavilovning "Madaniy o'simliklarning kelib chiqishi", "Besh qit'a" ishlarini o'rganish, madaniy o'simliklarning kelib chiqish markazlarining tahlili.

14. Uy tirik organizmlarining kelib chiqish markazlarini kontur kartada tasvirlash.

15. Muhofaza hududlarida qizil kitobga kiritilgan o'simli va hayvonat dunyosining tahlili.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Biogeografiyaning yo'nalishlari

2. Organizmlarning ekologik guruhlari

3. Atrof muhit omillari va o'simliklarning tarqalishi

4. Quruqlik yuzasidagi biotlar

5. V.I. Vernadskiyning biosfera haqidagi ta'limoti

6. Areologiya

7. Floristik rayonlashtirish tushunchasi va taksonomik birliklari

8. Floristik shox bo'limlari va uning oblastlari

9. Zoogeografik shox bo'limlar va uning oblastlari

10. N.I.Vavilovning "Madaniy o'simliklarning kelib chiqishi", "Besh qit'a" ishlarini o'rganish, madaniy o'simliklarning kelib chiqish markazlarining tahlili.

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

3. V Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

• talaba biogeografiya fani haqidagi umumiy tushunchalar; biogeografiyaning rivojlanish tarixi; ekologik omillar; tirik organizmlarning klassifikatsiyasi; areallar va ularning ko'lami; Yer yuzasining floristik va

	<p>faunistik komplekslari; bioxilma-xillik haqida <i>tasavvurga ega bo'lishi kerak</i>;</p> <ul style="list-style-type: none"> • talaba biogeografik tadqiqotlarning zamonaviy metodlarini, muayyan hududlar biologik resurslarini baholash, areallarni kartalashtirish, muhofaza qilish chora tadbirlarini ishlab chiqish <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak</i>. • talaba biosfera va biogeotsenoz komponentlarining o'zaro munosabatlarini aniqlash va ta'riflash, turli taksonomik darajadagi landshaftlarda o'simliklar va hayvonlar turlarini aniqlay olishni, biogeografik tadqiqotlarini tashkil etish hamda turli karta bilan ishlash malakasiga ega bo'lishi kerak;
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>
6.	<p>Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Воронов А.Г. Биogeография с основми экологии. -М.: "Наука", 1987. 2. Петров К.М. Биogeография. -М.: "Академический Проект", 2006. 3. Xolboev F.R., Baqoiev S.B., Mirxonova Z.P. Zoogeografiya. Buxoro 2008. <p>Qo'shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mirziyoev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: "O'zbekiston", 2017. – 488 b. 2. Гржимек Б. Экологические очерки о природе и человеке. -М.: "Прогресс", 1988. 3. Жумашев А.П. Эколого-географические условия и типы пустынь Средней Азии. -Ашхабад: Изд. "Ылим", 1990. <p>Axborot manbalari</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. http://www.biofile.ru 2. http://www.natgeotv.com

	<p>3. http:// www.ziyouz.com/</p> <p>4. http:// www.ziyouz.com/</p> <p>5. http:// www.mir-map.ru</p> <p>6. www.uzgeo.uz</p>
7.	<p>Fan dasturi Urganch davlat universiteti Kengashining 2024 yil <u>29</u> <u>avgust</u> dagi <u>1</u>-sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.</p>
8.	<p>Fan/modul uchun mas'ul:</p> <p>Matsaidova S.X.– UrDU, “Geografiya” kafedrasida dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi.</p> <p>Amanov A. - UrDU, “Geografiya” kafedrasida o'qituvchisi.</p>
9.	<p>Taqrizchilar:</p> <p>Dusanova Sh. B. – UrDU, “Geografiya” kafedrasida dotsenti, geografiya fanlari nomzodi.</p> <p>Xodjayeva G.A. – QQDU “Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya” kafedrasida professori, geografiya fanlari nomzodi</p>